

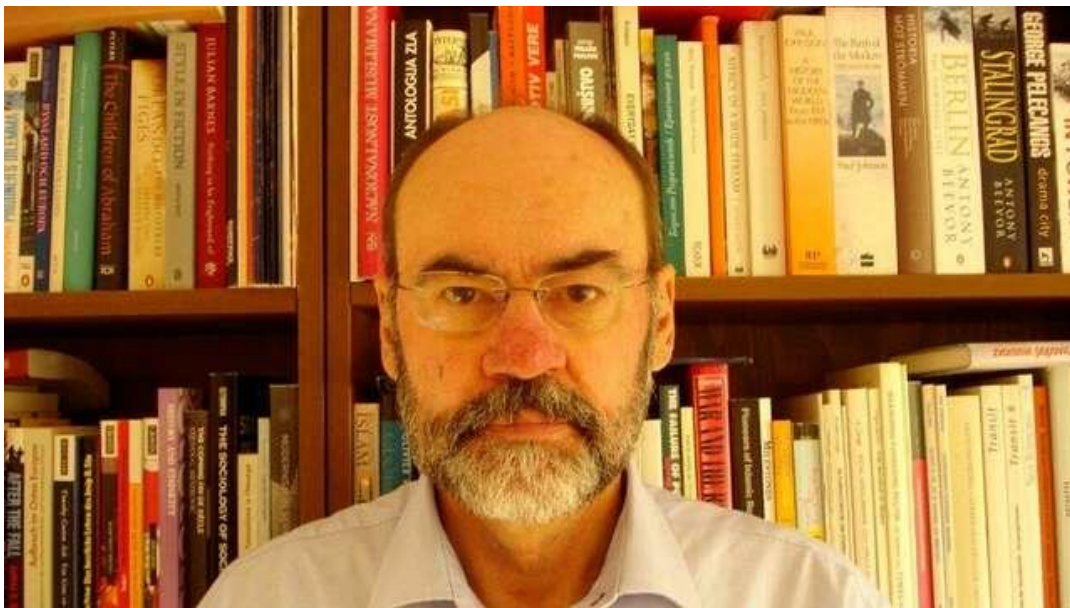
Förintelsen och Srebrenica är inte samma

Kjell Magnusson

2019-10-24

Expressen

<https://www.expressen.se/kultur/forintelsen-och-srebrenica-ar-inte-samma/>

Kjell Magnusson

Peter Handke

Foto Kristoffer Sandberg

Kjell Magnusson replikerar på Jasenko Selimovic kritik av 2019 års Nobelpris. Text

REPLIK. Detta är mitt svar till **Jasenko Selimovic** ([Expressen, 23 oktober](#)).

Till det mest bisarra i kontroverserna kring **Peter Handke** hör uttalandet från Nordrhein-Westfalens ministerpresident när författaren 2006 nominerats till Heinepriset: "det är delstatsregeringens mening att den som relativiserar Förintelsen inte är en värdig mottagare av Heine-priset." Resonemanget går alltså ut på att den som inte betraktar massakern i Srebrenica som folkmord även har ifrågasatt mordet på Europas judar. Det är snarare tvärtom: Är Srebrenica ett folkmord ligger en relativisering av Förintelsen nära.

Ofta sägs att Haagtribunalen efter en omfattande genomgång av vittnesmål, rättsmedicinska undersökningar och militära rapporter slagit fast att det som hände i Srebrenica är folkmord. Så är inte fallet. Domstolens utredningar kan – mer eller mindre uttömmande – klargöra händelseförlopp men är irrelevanta för frågan om folkmord. Den handlar om definitioner.

Den amerikanske juristprofessorn **M. Cherif Bassiouni** blev i oktober 1992 chef för en FN-kommission med uppgift att undersöka krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten i Bosnien. I december 1994 behandlade säkerhetsrådet hans slutrapport, som kom att utgöra grunden för Haagtribunalens arbete. I en utfrågning i amerikanska kongressen i april 1995 framhöll Bassiouni att kriget i Bosnien enligt folkmordskonventionen inte var ett folkmord, men att det med en "progressiv" hållning vore möjligt att tala om folkmord på lokal nivå.

Konventionen definierar folkmord som handlingar vilka "begås med syfte att förgöra, helt eller delvis, en nationell, etnisk, rasmässig eller religiös grupp som sådan". Bassiounis resonemang strider mot konventionens innebörd, eftersom en folkgrupp knappast kan förgöras "som sådan" om man bortser från andelen offer i gruppen som helhet. Ett lokalt folkmord kan endast förekomma om offren är starkt koncentrerade till ett område och termen blir därmed överflödig. Mordet på judarna i Sarajevo, Thessaloniki och Belgrad är samtidigt ett folkmord på judarna i Bosnien, Grekland och det tyskockuperade Serbien. Det är svårt att föreställa sig, alldeles bortsett från språkliga motsägelser, en situation där någon försöker förgöra en folkgrupp, men konventionen är tillämplig endast lokalt.

Domstolen i Haag har utgått från Bassiouni, men betraktar endast ett fall som folkmord. I rättegången rörande Prijedor – som i medierna redan 1992 blev en symbol för folkmordet i Bosnien – förklarar domarna att andelen dödsoffer inte motsvarar rimliga kriterier för folkmord. På samma sätt avfärdas i åtalet mot **Karadžić** åtta fall av påstått folkmord. Det som återstår är Srebrenica, där den första domen mot general **Krstić** kom 2001.

Domen är av stort intresse. För det första anser domstolen att Krstić inte planerat eller beordrat massakern i Srebrenica; han döms som ansvarigt

befäl. När eller av vem ordern om arkebuseringar gavs kan inte fastställas. För övrigt har vissa dödats i strid, okänt hur många. Inga säkra siffror finns, men man utgår från att 7000-8000 förlorat livet.

Argumenten för att ett folkmord skulle ha begåtts är inte övertygande. Man hävdar att befolkningen i Srebrenica genom sin patriarkala kultur utgör en undergrupp bland bosniakerna, på vilken konventionens begrepp folkgrupp bör tillämpas. Folkmordet riktas alltså inte mot bosniaker, utan mot en odefinierad grupp i östra Bosnien.

Domstolens argument är tveksamma även av andra skäl. Man medger att de flesta som levde i Srebrenica var flyktingar, varför andelen dödsoffer är okänd. Dessutom hänvisas till militära överväganden (!). Det slutliga avsteget från konventionen är emellertid att domen inte talar om förgörandet av en folkgrupp utan om utplånandet av det bosnisk-muslimska samhället i Srebrenica. Det är en beskrivning av "etnisk rensning" eller fördrivning.

Inget radikalt nytt har framkommit i senare domar. Man kan dock notera att tribunalen reviderat antalet dödade. I domen 2015 mot **Pandurević** med flera talas om 5 363 mördade (som skulle kunna uppgå till 7 800), medan domen mot Karadžić 2016 anger 5 155 offer och inte gör ytterligare antaganden. För övrigt är **Milošević** inte längre en del av det "gemensamma kriminella initiativ" som bär ansvar för våldet i Bosnien.

Även i Sverige har jurister hävdat att Haagtribunalen är ett exempel på att juridiken utvecklas. Är det verkligen så? Vad vinner vi på att genom sofistiska resonemang kategorisera en brutal massaker under ett inbördeskrig som folkmord? Är det rimligt att hänföra Förintelsen och Srebrenica till samma kategori? I så fall är mordet på Europas judar ett stort antal folkmord och begreppet förlorar sin mening.

Vi borde ställa frågan varför våldet och förbrytelseerna under Bosnienkriget inte räcker? Varför är etiketten folkmord nödvändig? Är det inte illa nog att 38 000 civila dödades, av vilka 32 000 var bosniaker? Att många utsattes för grymheter och stort lidande?

Kriget är det värsta utbrottet av våld i Europa under efterkrigstiden, vilket inte är detsamma som att andra världskriget upprepades i Bosnien. Dödsoffren 1992–1995 motsvarar 3,4% av muslimerna, 1,8% av serberna och 1,0% av kroaterna. Det kan jämföras med andelen dödade i den oberoende staten Kroatien dit Bosnien hörde 1941–1944: 17% av serberna, 9% av bosniakerna, 6% av kroaterna och 77% av judarna.

Folkmordet i Srebrenica hör hemma i en specifik medial verklighet. Man kan till och med läsa om "det värsta folkmordet i Europa efter Andra världskriget" och **Babij Jar** blir efter samma mönster "ett av de värsta folkmorden" under andra världskriget. Det sorgliga är att detta bottnar i en juridik som förlorat kontakten med sitt grundläggande verktyg, nämligen

språket, och anpassat sig till en stormakt som själv inte anser sig bunden av fördraget om en internationell brottmålsdomstol.

Kampanjen mot Peter Handke skulle vara omöjlig om de som angriper författaren kände till hans verk, hade kunskaper om konflikterna på Balkan och var medvetna om Haagdomstolens överväganden.

Särskilt problematisk är den manipulativa användningen av begreppet "folkmordsförnekare". Med Förintelseförnekare menas någon som hävdar att Förintelsen inte ägt rum eller att offren var långt färre. Med Srebrenica förhåller det sig annorlunda. Man kan hålla med om alla fakta och uppröras av det som hänt, men ända avstå från att beteckna en massaker som folkmord – av respekt för folkmordskonventionen och minnet av Förintelsen.

Av Kjell Magnusson

Kjell Magnusson är docent i sociologi och före detta lektor vid Uppsala universitet.